

**Державна установа
«Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»**

***

№ 299/65/21 від 08.02.2021 р.
На № 642/0/26-20 від 31.12.2020 р.

Науково-консультативна рада
при Верховному Суді

Відповідно до статті 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» надсилаємо науковий висновок на звернення судді Великої Палати Верховного Суду Пророка Віктора Васильовича (провадження № 761/16124/15ц), який підготовлено провідним науковим співробітником відділу господарсько-правових досліджень Інституту, доктором юридичних наук, доцентом Олюхою В.Г.

Додаток: згаданий висновок на 10 аркушах.

З повагою

Директор ДУ «ІЕПД імені
В.К. Мамутова НАН України»,
член-кореспондент НАН України

В.А. Устименко

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

Цей висновок підготовлений відповідно до ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на звернення судді Великої Палати Верховного Суду Пророка Віктора Васильовича про підготовку наукового висновку у цивільній справі № 761/16124/15-ц.

Верховний Суд розглядає вказану справу де позивачем заявлена позовна вимога до Публічного акціонерного товариства «Комерційний банк «Фінансова ініціатива» про стягнення відсотків за користування грошовими коштами на суму основного боргу за період з 20 листопада 2014 року до 03 червня 2015 року у розмірі 607,61 долара США, трьох процентів річних на суму основного боргу за період з 20 листопада 2014 року до 03 червня 2015 року - 142,97 долара США, пені за прострочення виконання зобов'язання за період з 20 листопада 2014 року до 03 червня 2015 року - 52 185,88 долара США, захист прав споживача фінансових послуг.

Обставини справи, внаслідок яких виникли правовідносини, полягають у наступному: 25 лютого 2014 року між позивачем і ПАТ «КБ «Фінансова ініціатива» було укладено договір банківського вкладу в іноземній валюті «Інтернаціональний» № 51 -в-16/286455 на суму 17 000,00 доларів США зі ставкою 12,75 % річних. На виконання умов вказаного договору він виіс 17 000,00 доларів США через касу відділення банку № 15 готівкою на вкладний (депозитний) рахунок № 26353001050168, що підтверджується касовою квитанцією № 4524.

08 вересня 2014 року банк виплатив йому відсотки, нараховані до дня витребування вкладу, а починаючи з 09 вересня 2014 року і до 18 вересня 2014 року здійснив сім послідовних часткових виплат на загальну суму 8 080,00 доларів США з належних йому 17 000,15 долара США. Останню виплату було здійснено 18 вересня 2014 року, відтоді будь-які виплати за вкладом відповідач не здійснював. Решту вкладу відповідач не повернув, у

зв'язку із чим позивач у жовтні 2014 року звернувся до суду з позовом про повернення вкладу, який рішенням Шевченківського районного суду міста Києва від 20 листопада 2014 року у цивільній справі № 761/29783/14-ц, залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду міста Києва від 24 грудня 2014 року, задоволено частково. Стягнуто з банку заборгованість щодо невикраченого депозиту за договором від 25 лютого 2014 року № 51-в-16/286455, яка обліковується на його поточному рахунку №262010001050168, у сумі 8 920,15 долара США, відсотки та три проценти річних - 140 232,89 грн.

16 лютого 2015 року позивач отримав виконавчий лист, який 23 лютого 2015 року пред'явив до виконання до відділу державної виконавчої служби Печерського районного управління юстиції у місті Києві (далі - ВДВС Печерського РУЮ у м. Києві), а 24 лютого 2015 року постановою головного державного виконавця ВДВС Печерського РУЮ у м. Києві відкрито виконавче провадження № 46640346 про стягнення з «ПАТ КБ «Фінансова ініціатива» коштів у сумі 9 258,70 долара США, запропоновано боржнику добровільно виконати судові рішення у строк до 03 березня 2015 року.

Разом з тим судові рішення від 20 листопада 2014 року у справі № 761/29783/14-ц фактично було виконано лише 03 червня 2015 року, грошові кошти у сумі 9 258,70 долара США надійшли з рахунка для обліку стягнутих сум ВДВС Печерського РУЮ у м. Києві на його поточний рахунок.

Рішенням Шевченківського районного суду міста Києва від 18 травня 2016 року, залишеним без змін постановою Апеляційного суду міста Києва від 25 липня 2018 року, позов задоволено частково. Стягнуто з ПАТ «КБ «Фінансова ініціатива» на користь Бяліка Дана за договором банківського вкладу «Інтернаціональний» в іноземній валюті від 25 лютого 2014 року № 51 в-16/286455 відсотки за користування грошовими коштами на суму основного боргу за період з 20 листопада 2014 року до 03 червня 2015 року у розмірі 607,61 долара США, що еквівалентно 15 354,30 грн., три проценти річних на суму основного боргу за період з 20 листопада 2014 року до 03 червня 2015

року у розмірі 142,97 долара США, що еквівалентно 3 612,85 грн. Стягнуто з ПАТ «КБ «Фінансова ініціатива» в дохід держави судовий збір у сумі 243,60 грн. В іншій частині позову відмовлено.

Перед членами Науково-консультативної ради при Верховному Суді були поставлені наступні питання:

1) Що є вартістю фінансової послуги з розміщення коштів за договором банківського вкладу (депозиту) в розумінні частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів»: проценти на суму депозиту у розмірі, встановленому договором банківського вкладу, чи вся сума грошових коштів, належна до виплати вкладникові, разом з тілом депозиту?

2) Чи можна вважати, що у разі присудження відсотків за договором банківського вкладу за рішенням суду, таке зобов'язання виникає не з договору, а з рішення суду про задоволення вимог вкладника, та чи підлягає застосуванню до спірних правовідносин частина п'ята статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» в разі невиконання банком рішення суду на час звернення вкладника до суду?

3) Враховуючи, що у ПАТ «КБ «Фінансова ініціатива» з 24 червня 2015 року запроваджена тимчасова адміністрація, банківська ліцензія відкликана 21 травня 2019 року і з 22 травня 2019 року розпочата ліквідація, чи можливе стягнення з відповідача грошових коштів за рішенням суду поза межами встановленої Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» процедури?

1. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність», вклад (депозит) - це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Згідно п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», фінансова послуга – це

операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

За договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором (ч. 1 ст.1058 ЦК України).

Стаття 1 Закону України «Про захист прав споживачів» визначає:

- споживачем є фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника (пункт 22);

- послугою є діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб (пункт 17);

- виконавець - це суб'єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги (пункт 3).

Відповідно до ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів», у разі, коли виконавець не може виконати (прострочує виконання) роботу (надання послуги) згідно з договором, за кожний день (кожну годину, якщо тривалість виконання визначено у годинах) прострочення споживачеві сплачується пеня у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги), якщо інше не передбачено законодавством. У разі коли вартість роботи (послуги) не визначено, виконавець сплачує споживачеві неустойку в розмірі трьох відсотків загальної вартості замовлення.

Сплата виконавцем неустойки (пені), встановленої в разі невиконання,

прострочення виконання або іншого неналежного виконання зобов'язання, не звільняє його від виконання зобов'язання в натурі.

Аналіз наведених норм закону свідчить про те, що вкладник за договором депозиту є споживачем фінансових послуг, а банк є їх виконавцем, який несе відповідальність перед споживачем і за нормами законодавства про захист прав споживачів.

У науковій економічній літературі наголошується, що депозити сприяють отриманню банківського прибутку та створюють умови для отримання банком прибутку в майбутньому. Об'єктами депозитних операцій є кошти, що передані комерційному банку на умовах, визначених двосторонньою угодою. (Т.В. Колодяжна, Т.О. Бакуменко «Економічна сутність та класифікація депозитних операцій комерційних банків» режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/151.pdf>). З цього випливає, що залучені комерційним банком грошові кошти на депозити консолідуються ним та виступають фінансовими ресурсами, що використовуються банком для отримання прибутку, внаслідок проведення дозволених чинним законодавством фінансових операцій.

Таким чином тіло депозиту є об'єктом щодо якого здійснюється відповідна фінансова операція, а відтак він не є вартістю фінансової послуги.

Сума, що належить банку, внаслідок проведення операцій із залученими коштами сторонами депозитного договору не узгоджується, натомість контрагенти депозитного договору погоджують проценти, що мають бути виплачені вкладнику за розміщення грошових коштів на депозит. Правова природа процентів на депозит (банківський вклад), належних вкладникові відповідно до ст. 1061 ЦК України, полягає у тому, що вони є платою за користування депозитом (вкладом).

Відтак, саме процентна ставка за депозитом є вартістю фінансової послуги за договором банківського вкладу (депозиту).

Висловлена думка підтверджується і положеннями нормативного акту. Постановою Правління Національного банку України 28 листопада 2019 року

№ 141 затверджено «Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг» у п.17 якого вказується, що банк розміщує на власному вебсайті таку інформацію: 1) перелік банківських послуг, що надаються банком клієнту; 2) умови та порядок надання банківських послуг; 3) вартість, ціну (тарифи, процентні ставки) залежно від виду банківської послуги [для вкладів (депозитів) – зазначається мінімальне їх значення, а для кредитування – максимальне], порядок їх визначення та сплати, період, протягом якого вони застосовуються, та розмір після завершення цього періоду. З цього виходить, що вартість банківської послуги - депозит обумовлюється процентною ставкою. Тому пеня, що передбачена ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів», має нараховуватись не на всі грошові кошти, що підлягають сплаті вкладнику, а саме на невиплачені відсотки.

2. Згідно з п.1 ч.2 ст.11ЦК України однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків є договори та інші правочини.

За договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором (ч. 1 ст.1058 ЦК України). Відповідно до ч.1 ст. 1061 ЦК України банк виплачує вкладникові проценти на суму вкладу в розмірі, встановленому договором банківського вкладу.

Загальні умови виконання зобов'язання встановлені ч.1 ст. 526 ЦК України, відповідно до якої зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Згідно з ч.1 ст.599 ЦК України зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином. Правові наслідки порушення зобов'язання визначено ст.611 ЦК України (сплати неустойки передбачена п.3 ч.1 ст.611

ЦК України). присудження відсотків за договором банківського вкладу за рішенням суду

Правовий аналіз положень ст.ст.11, 526, 599, 611,1058, 1061 ЦК України дає підстави для висновку, що наявність судового рішення про стягнення відсотків, що належать вкладнику відповідно до договору банківського вкладу, яке боржник не виконав, не припиняє правовідносин сторін цього договору, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання, в тому числі і тої, що передбачена ч.5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

3. У спорах, пов'язаних з виконанням банком, в якому введено тимчасову адміністрацію та/або запроваджено процедуру ліквідації, своїх зобов'язань перед його кредиторами, норми Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі - Закону) є спеціальними та цей закон є пріоритетним відносно інших законодавчих актів України у цих правовідносинах.

Статтею 36 Закону врегульовані наслідки запровадження тимчасової адміністрації.

Зокрема, згідно ч. 5 ст. 36 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» пі час тимчасової адміністрації не здійснюється:

- 1) задоволення вимог вкладників та інших кредиторів банку;
- 2) примусове стягнення майна (у тому числі коштів) банку, накладення арешту та звернення стягнення на майно (у тому числі кошти) банку (виконавче провадження щодо банку зупиняється, у тому числі знімаються арешти, накладені на майно (у тому числі на кошти) банку, а також скасовуються інші вжиті заходи примусового забезпечення виконання рішення щодо банку);
  - 2-1) накладення нових обтяжень чи обмежень на майно (активи) (у тому числі арештів, заборони прийняття рішень про продаж або про вчинення інших дій);

- 3) нарахування неустойки (штрафів, пені), інших фінансових

(економічних) санкцій за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), а також зобов'язань перед кредиторами, у тому числі не застосовується індекс інфляції за весь час прострочення виконання грошових зобов'язань банку;

4) зарахування зустрічних вимог, у тому числі зустрічних однорідних вимог, припинення зобов'язань за домовленістю (згодою) сторін (у тому числі шляхом договірною списання), поєднанням боржника і кредитора в одній особі;

5) нарахування відсотків за зобов'язаннями банку перед вкладниками та кредиторами;

б) заміна кредитора у зобов'язанні банку на договірній основі, крім випадків передачі всього або частини майна (активів) та всіх або частини зобов'язань приймаючому або перехідному банку.

При цьому, згідно абз. 1 ч. 6 ст. 36 Закону, обмеження, встановлене п. 1 ч. 5 цієї статті, не поширюється на зобов'язання банку щодо виплати коштів за вкладами вкладників за договорами, строк яких закінчився, та за договорами банківського рахунку вкладників. Зазначені виплати здійснюються в межах суми відшкодування, що гарантується Фондом, в національній валюті України. Вклади в іноземній валюті перераховуються в національну валюту України за офіційним курсом гривні, встановленим Національним банком України до іноземних валют на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку та здійснення тимчасової адміністрації відповідно до цієї статті.

Статтею 28 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» встановлено, що Фонд розпочинає виплату відшкодування коштів у національній валюті України в порядку та у черговості, встановлених Фондом, не пізніше 20 робочих днів (для банків, база даних про ~~вкладників~~ вкладників яких містить інформацію про більше ніж 500000 рахунків, - не пізніше 30 робочих днів) з дня початку процедури виведення Фондом банку з ринку. Фонд здійснює виплату гарантованих сум відшкодування через банки-

агенти, що здійснюють такі виплати в готівковій або безготівковій формі (за вибором вкладника).

Черговість та порядок задоволення вимог до банку, оплата витрат та здійснення платежів закріплено ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» юридична або фізична особа, яка має документально підтвержені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань, є кредитором банку.

Отже, після запровадження Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тимчасової адміністрації відносно неплатоспроможного банку з метою виведення його з ринку та в подальшому відкликання НБУ банківської ліцензії й переходу до процедури ліквідації банку, задоволення вимог кредиторів банку здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Чинним законодавством не передбачено задоволення вимог кредиторів поза межами процедури ліквідації банку.

При цьому, частинами 4 та 5 ст. 45 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачено, що уповноважена особа Фонду в семиденний строк з дати прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку розміщує оголошення, що містить відомості про ліквідацію банку відповідно до частини третьої цієї статті, в усіх приміщеннях банку, в яких здійснюється обслуговування клієнтів.

Протягом 30 днів з дня опублікування відомостей про відкликання банківської ліцензії, ліквідацію банку та призначення уповноваженої особи Фонду кредитори мають право заявити уповноваженій особі Фонду про свої вимоги до банку. Вимоги фізичних осіб-вкладників у межах гарантованої Фондом суми відшкодування за вкладами не заявляються.

Згідно з ч. 1, 2 ст. 49 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» уповноважена особа Фонду припиняє приймання

вимог кредиторів після закінчення 30 днів з дня опублікування відомостей відповідно до частини другої статті 45 цього Закону. Будь-які вимоги, що надійшли після закінчення цього строку, вважаються погашеними, крім вимог вкладників у межах гарантованої Фондом суми відшкодування за вкладами.

На підставі вищевикладеного можна сформулювати відповіді на поставлені у зверненні питання.

1. Вартістю фінансової послуги з розміщення коштів за договором банківського вкладу (депозиту) в розумінні частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» є проценти на вклад.

2. Зобов'язання з прасудження відсотків за договором банківського вкладу за рішенням суду виникає з договору банківського вкладу та в разі невиконання банком рішення суду про стягнення цих відсотків на час звернення вкладника до суду до спірних правовідносин підлягає застосуванню частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

3. Враховуючи, що у ПАТ «КБ «Фінансова ініціатива» з 24 червня 2015 року запроваджена тимчасова адміністрація, банківська ліцензія відкликана 21 травня 2019 року і з 22 травня 2019 року розпочата ліквідація, стягнення з відповідача грошових коштів за рішенням суду поза межами встановленої Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» процедури неможливе.

Член Науково-консультаційної ради
при Верховному Суді,
провідний науковий співробітник
відділу господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки ДУ
«Інститут економіко-правових
досліджень ім. В.К. Макутова НАН України»,
доктор юридичних наук, доцент

В.Г. Олюха